

zu Wormbs iüngst geübet ” („a magyar követéség a római birodalomhoz intézett, nemrég Wormsban tartott ékes beszédéből”) vett hivatkozást. A magyar fordításhoz a kiadó nem fűz jegyzetet, a német jegyzetek között megállapítja, hogy a beszéd nem azonosítható. A magyar nyelvű utószóban viszont Radek Tünde azt írja: „Itt nyilvánvalóan Balbi Jeromos királyi titkár és Werböczy István vezette 1521. évi áprilisi magyar követjárásról van szó”. Ha ez az utószó számára nyilvánvaló, akkor talán meg lehetett volna nézni az Országos Széchényi Könyvtár antiqua-katalógusában a jelzett szerzőt is. Itt ugyanis megtalálható Girolamo Balbi: *Oratio habita in imperiali conventu Wormacien. Die 3. Apr. 1521 c. beszéde*, még pedig egy augsburgi és egy bécsi kiadásban (RMK III. 246/1 és RMK III. 239). Megérte volna a kutatást az a lapszéli jegyzet is, amely Luther művének olvasására szólít fel: „Lis D. L. ym büchlin von kriegsleuten”. A magyar fordítás nem pontos, Sára Balázs magyarításában az idézett szöveg: „Olvasd Luther könyvét a háborúról”. Feltételezésünk szerint nem a háborúról, hanem a harcosokról van szó, amint ez Luther *Ob Kriegsleute auch ynn seligem Stande sein künden* c. művében olvasható (OSzK Ant. 2738/2).

Ugyancsak szabadon bánik a fordító azonos szavak azonos oldalon történő fordításával. A „Die Rodiser Creutzbrüder” kifejezést a szövegben „A rodoszi kereszties barátok”-nak, mellette a lapszélen „A rodoszi kereszties lovagok”-nak fordítja. Ugyancsak „stilizálja” a fordító az „Engelländer” kifejezést, amely ugyanazon az oldalon „angolok” és „Albion” fordításban is szerepel.

Miután a kétnyelvű kiadás az eredeti, bethív szöveget és magyarázó jegyzeteit valamint a magyar fordítást és jegyzeteit nem az összehasonlíthatást megkönnyítendő párhuzamos szedésben, hanem egymást követően hozza, aki véletlenül mindkét nyelven tud, az is csak nehezként lapozgatások után jut az összes közreadott információ birtokába. A fordítás ellenőrzése pedig méginkább kilátástalanná válik.

Sajnálatos, hogy a kiadás számtalan hibája elvonja a figyelmet „az interkulturális kommu-

nikáció egyik legkorábbi dokumentumának” poétikai értékelésétől, amely a szakirodalom kellő feldolgozása után még jó is lehet.

NÉMETH S. KATALIN

[Didilescu, Florin]: *Tipărituri de Strasbourg în colecția de patrimoniu a Bibliotecii „A. D. Xenopol” Arad. Catalog secolele XV–XVIII. – Livres strasbourgeois dans le fonds patrimonial de la Bibliothèque „A. D. Xenopol” d’Arad. Catalogue XVe–XVIIIe siècles. [Catalogue par Florin Didilescu.] Arad, 2003. Editions Nigredo, 130 l.*

Az elmúlt tíz évben örvendetesen megélenkült romániai könyvtörténeti kutatások eredményeként számos katalógus, bibliográfia és tanulmánykötet látott napvilágot (vö.: MONOK István: *A szomszédos országokban folyó könyvtörténeti kutatásokról. Néhány figyelemreméltó katalógus (1978–1998)*. = Magyar Könyvszemle 1999. 120–130.) Nagyon fontos ez a magyarországi kutatások számára is, hiszen azok a könyvtárak, amelyeket ma a román kulturális politika patrimoniumként őriz és mutat be szerete a világban, a magyar kulturális örökség részeként keletkeztek, létrejöttükhöz az állami és intézményi kereteket Magyarország adta. Azt is el kell mondanunk, hogy a román állam ezeket a gyűjteményeket nagyobb arányban őrizte meg, mint ahogy a régi könyvek a mai Magyarországon területén túléltek a második világháborút követő államosítási időszakot. A történeti könyvtárak Romániában is csonkultak persze a háborút követő közel fél évszázadban, de a könyvek jelentős része ma is megtalálható a bukaresti központi könyvtárakban. A Bukarestben létrehozandó „történeti” gyűjtemények célja a román kultúra Nyugat-Európához kötődésének bizonyítása lett volna. Az ilyen „bizonyítás” azonban legfeljebb a politikusokat tudja meggyőzni. A román, a magyar, vagy a nyugat-európai könyvtörténeti szakemberek, vagy a történészek ugyanakkor erről a történetről, csak mint felesleges manipulációról tudnak. A román kultúra ugyanis sok szálon kö-

tődik mint a nyugati, mint a keleti kereszténységhez, és nincsen szüksége az ilyen jellegű hamisításokra. A ma Románia területén őrzött régi gyűjtemények feltárása, katalógusaik szakszerű kiadása úgyszólván történeti valóságot mutatja. A Román Nemzeti Könyvtár ősnymtatványai jegyzékének (SCHATZ, Elena-Maria: *Catalogul colectiei de incunabule*. Bucuresti, Biblioteca Natională a României, 1995.) proveniencia mutatója akkor is árulkodik a könyvek származásáról, ha egy politikus azt hiszi (vagy azt akarja sugallni), hogy azok a könyvek már a 15. században Bukarestben voltak.

A 130 most leírt strasbourgi kiadványt az Arad Megyei Könyvtár többféle forrásból szerezte be. A gyarapítás idejére és módjára nézve a könyvek bejegyzései, a régebbi tulajdonosokat jelző pecsétek adnak felvilágosítást. Az egyes kötetek bibliográfiái leírása jó, a nemzetközileg használt azonosító számok is szerepelnek. A könyvek szerzőit, a közreadásukban közreműködő személyeket a katalógus összeállítója külön jegyzetben mutatja be. Azt hiszem, hogy a francia, illetve a nemzetközi szakmai közönségnek fontosabb lenne a könyvbejegyzésekben szereplő személyek és testületek bemutatása. Feltehetően nem tudják Strasbourghoz, hogy ki volt Benyák Bernát, Josef Grensperger, a faradi Vörös család, vagy éppen az Aradi Kőlcsey Egyesület. Arról nem is beszélve, hogy ez utóbbi mögött lehet, hogy éppen a felvidéki Csáky család áll, mert az ő könyveik részben ezen egyesületi könyvtáron keresztül kerültek mai őrzési helyükre.

Az Arad Megyei Könyvtár ugyanis több nagyon fontos történeti könyvtárat őrzött meg számunkra. A francia eszmék befogadás-története szempontjából a legfontosabb könyvtári egység az, amelyet az Aradi Múzeum az 1820-as évek után több közvetítőn keresztül vásárolt a Csáky-család hononai könyvtárából. Ekkor került ide több mint 5000 könyv Felső-Magyarországról, köztük közel 3000 francia nyelvű. Csak kérdezni tudom, hogy ezek közül egyik sem strasbourgi kiadású? Ugyanis Csáky István, vagy felesége Erdődy Júlia neve – akik a francia kultúra nagy szerelmesei voltak a 18. század második felében – nem szerepel a most leírt könyvek bejegyzéseiben.

A legnagyobb hiányérzetet tehát a történeti bevezetés elmaradása okozza a recenzensben. Könyvtártörténeti szempontból vitatható ugyanis egyetlen város nyomdatermésének jelenlétéről számot adni (ez esetben Strasbourg). Gyakorlati szempontok alapján természetesen megérthető: a két testvér-város könyvtárait ez esetben ez a könyvtári egység érdekelte. A történeti bevezetés azonban jó alkalom lett volna annak bemutatására, hogy hogyan jött létre ez a könyvtár. Mi a viszonya a mai Megyei Könyvtárnak (Biblioteca Județeană), az egykori Arad Megyei Múzeum, az Aradi Királyi Főgimnázium Orczy-Vásárhelyi Könyvtára (Orczy Lőrinc és fia László, illetve Vásárhelyi János) gyűjteményeihez. Ugyanígy fontos lett volna tudni, hogy Vörös Ferencnek, Arad város egykori polgármesterének (illetve a faradi Vörös család) gyűjteménye milyen úton került a megyei könyvtárba. Az aradi ferences rendház alapításáról, könyvtárának sorsáról sem tudunk meg semmit a bevezetőből. A most bemutatott strasbourgi nyomtatványok főként éppen e három utóbbi (Orczy-Vásárhelyi, Vörös, ferences) könyvtárból származnak. A szakszerű bevezetés lehetőséget adott volna a könyvtár történeti szakirodalmának számbavételére és értékelésére is. ECKHARDT Sándor külön tanulmányban (előadás volt az Aradi Kőlcsey Egyesületben) is foglalkozott a könyvtárral (*Az aradi közművelődési palota francia könyvei*, Arad, 1917; ugyanez megjelent kétszer franciául is: *Les livres françaises d'une bibliothèque privée*. = *Revue des études hongroises* 1923/3–4. 145–157; Uő.: *De Sicambria à Sans Souci*. Paris, 1943, PUF – a Szontágh család illésfalvi könyvtáráról (Sans Souci) szóló fejezet, 265–281.), de legújabbán GRANASZTÓI Olga is értékes tanulmányt közölt az aradi francia könyvekkel kapcsolatban (*A franciás műveltségű magyar arisztokrácia három különleges figurájának portréja könyvgyűjtő tevékenységük tükrében*. = *Magyar Könyvszemle* 2000. 43–69.)

Amennyire szakszerű tehát az egyes könyvek leírása, dicsérendő, hogy a könyvbejegyzéseket is közlik, annyira hiányosnak látom a történeti háttér megírását. A kötet szerkesztésével

kapcsolatban meg kell fogalmaznom azt a kritikát, hogy a katalógus összeállítójának a neve a könyvből magából nem derült ki számomra, azt személyes érdeklődésem után tudtam meg.

MONOK ISTVÁN

Eesti vanimad raamatud Tallinnas. – Die ältesten estnische Bücher in Tallinn (Reval). Näitus ja kataloog (Ausstellung und Katalog) Lea KÕIV, Mare LUUK, Larissa PETINA, Tiit REIMO, Urve SILDRE. Näituse ja kataloogi kujundus (Ausstellungs- und Kataloggestaltung) Rene HALJASMÄE, Tulvi-Hanneli TURO. Tallinn, 2000. 232 l.

1991. augusztus 20-án az észtek nép újra maga kezébe vehette sorsának alakítását, felszabadult a szovjet megszállás alól. Történelmük során nagyon kevésszer adatott meg ez az észteknek. A dán, majd a 14. századtól a 17. század elejéig tartó német (Hansa) fennhatóság után egy évszázad svéd korszak következett, majd 1710-ben Oroszország csatolta magához ezt a területet. 1918-tól, 1940-ig tartott az első Észt Köztársaság, és következett a náci német megszállás, amelyet szovjet követett.

Az észtek ez idő alatt észtek maradtak, mert mindig volt amibe kapaszkodhattak: az észtek nyelv és az észtek kultúra. A felszabadulás utáni első évben a nemzeti könyvtár azonnal egy háromnyelvű színvonalas albummal jelentkezett: *Eesti Rahvusraamatukogu ja tema raamatud. – National Library of Estonia and its Books. – Estnische Nationalbibliothek und ihre Bücher.* Koostanud (Compiled by, Zusammenstellung von) Anne AINZ, Ene KENKMAA. Tallinn, 1992. 159 l. Az 1918. december 21-én alapított nemzeti könyvtár az észtek könyvtörténet kiemelkedő darabjait mutatja be ebben az albumban. 2000-ben megjelent egy rövid angol nyelvű észtek könyvtörténeti füzet (LOTT, Mare–MÖLDRE, Aile: *A brief history of the Estonian book.* Tallinn, 2000. National Library of Estonia. 62 l.), amely már kronologikus rendben az első, Lübeckben nyomtatott észtek könyvtől (1525) napjainkig a legfontosabb észtek nyelvű

kiadványokat mutatja be röviden. Ebben az évben rendezte az Észt Tudományos Akadémia, a Nemzeti Könyvtár és a tallinni Városi Levéltár azt a nagyszabású kiállítást, amelynek katalógusát most ismertetjük. 2002 őszén már megrendezték az első nemzetközi konferenciát, amely a könyvek tulajdonjegyeinek történetét vizsgálta. Ennek a konferenciának ma még csak az előadás kiadvonatai vehetők kézbe (*Omanikumärgid vanaraamatus: Ajalugu, kirjeldamine, atribueerimine.* Rahvusvaheline teaduskonverents Eesti Rahvusraamatukogus 12–13. 09. 2002. Ettekanete teesid. – *Marks of ownership in old books: History, description, attribution.* International Scientific Conference, National Library of Estonia, 12–13. 09. 2002. Abstracts. Koostanud (Compiled by) Larissa PETINA. Tallinn, 2002. 58 l.) Magyar vonatkozása a konferenciának, hogy Karina Dmitrijeva a Kismartonból Moszkvába hurcolt Esterházy-könyvekről tartott előadást (*Ownership mark in the destiny of the princes Esterházy book collection.*)

A most kézben tartott kiállítás katalógus a nemzetközi normák szerint három alapvető, az észtek könyvkiadás történetét taglaló tanulmányt is tartalmaz. A kiállításon az első észtek könyvet megelőző korszakból hat kézirat is szerepelt, köztük az első észtek nyelvemlék, a 13. század elejéről fennmaradt Codes Zamoscianus (a Lengyel Nemzeti Könyvtár tulajdona). Ezt követi egy dán adóösszeírás (1241) észtek helynevekkel (*Liber Census Daniae*), majd ősnymotványokban fennmaradt észtek nyelvű bejegyzések. A legmodernebb kötet a kiállításon egy 1825-ben észtek hetilap volt, összesen 125 nyomtatvány szakszerű leírása szerepel a katalógusban. Maga a kiállítás kilenc szekcióra oszlott:

(1) Az észtek nyelv kézíratos emlékei a 13–16. században

(2) Az első észtek nyomtatványok (16. század)

(3) Levéltári források a tallinni észtek nyelvű kiadványok létezésére a 16–17. század fordulóján

(4) A tallinni gimnáziumi nyomda megalapítása (1631)

(5) A 17. századi tallinni nyomdászat emlékei

(6) 17. századi rigai és tartui nyomtatványok a tallinni gyűjteményekben